

Указано на необхідність підготовки педагогов к оволадеванню игровими формами и методами роботи. Подчеркнута роль игровой деятельности в обучении и воспитании ребенка по наследству Г. Ващенко.

Ключевые слова: Г. Ващенко, игровая деятельность, обучение, воспитание, социализация.

Petrenko L. Grigoriy Vaschenko About the Place and Role of Games in Children's Education and Upbringing

The aim of research is to make an analysis of G. Vaschenko's scientific works, which can give the idea about methodological recommendations of the pedagogue to parents and teachers about playing activity of children and its role in their life. The views of G. Vaschenko on the role of games in child's education and upbringing. Special attention is paid to the role of games in younger age. The influence of ritual playing national tradition in personality development is clarified. The importance of games usage in educational process is shown. Special function of imagination development while game stories organization is noted. The place of game in child's life is explored, influence of games activities to upbringing process. It is analysed that important methodological background in the context of research is that G. Vaschenko thought about parents and teachers as main part in children's playing activity organization. Analysis of creative heritage of G. Vaschenko lets to make the conclusion that pedagogue considered playing activity from different sides: firstly as pedagogical factor, which promotes student's mental abilities development; secondly as necessary attribute of personality's socialization; thirdly as the important means of children's patriotic upbringing; fourthly as purposeful process, for which demands professional preparation of a teacher to manage that playing activity of a child.

Key words: G. Vaschenko, playing activity, education, upbringing, socialization.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2016 р.

Прийнято до друку 25.03.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Бабіч В. І.

УДК 321.7:351.96

С. В. Сапіга

**ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ПІДЛІТКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ СКАУТІВ УКРАЇНИ**

Зміни в світі відбуваються в геометричній прогресії. Ми все частіше стикаємося з зростаючою різноманітністю точок зору, культур і спільнот.

Частково це результат урбанізації та глобалізації, через які люди і країни стають все більш взаємопов'язані технологічно, соціально, культурно, політично, і економічно. Ці зміни відображаються в освітніх та вихованих програмах громадських молодіжних об'єднань, що підвищує їх важливість, конкурентоспроможність та дає можливість громадським об'єднанням залишатися актуальними і популярними сьогодні. Це дає можливість молодим людям володіти знаннями, вміннями і навичками, необхідними для активної громадської позиції і сьогодні і в майбутньому, бути компетентними у виконанні своїх соціальних та професійних функцій, відповідальними за прийняття та реалізацію рішень, орієнтовані на розвиток свого особистісного потенціалу.

У понятті «особистісний потенціал» закладені можливості більш широкого вивчення людини – від того, якою вона є, до вивчення того, якою вона може стати, яким чином вона долає дію несприятливих факторів, як особистісні якості розвиваються і проявляються в динамічній взаємодії людини і її соціокультурного оточення. Особливої уваги заслуговує процес розвитку особистісного потенціалу у підлітковому віці. Тут вагому роль відіграють скаутські громадські об'єднання. Вони реалізують численні виховні програми, спрямовані на всебічний розвиток особистісного потенціалу цієї вікової групи.

Близьким для нас є визначення особистісного потенціалу О. Безпалько. Вона трактує це його, як досягнуті в результаті попереднього розвитку можливості особистості, що забезпечують отримання особистісно-значущих і соціально-цінних досягнень в різних сферах соціального функціонування; можливість, здатність, готовність людини жити внутрішньо багатше і ефективніше взаємодіяти з оточенням, бути продуктивним, успішно рости і розвиватися; інтегральна характеристика рівня особистісної зрілості» [2]

Роль скаутських громадських об'єднань у становленні та розвитку підлітків та молоді досліджували Л. Бондарь, Л. Романовська, С. Воздвиженський, О. Гаврилова, С. Діба, Н. Євдокимова, Ю. Жданович, В. Кудінов, Ю. Кудряшов, В. Москаленко, Р. Охрімчук, З. Удич, В. Черних, С. Чернета, А. Ярмольчук, Л. Ярова та інші.

Мета статті – проаналізувати підходи до створення програми з розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутському громадському об'єднанні Всеукраїнській Молодіжній Громадській Організації «Національна Організація Скаутів України» (далі ВМГО «НОСУ»).

Скаутські організації, які представлені в Україні, це ті організації, які послідовно і системно використовують принципи, форми та методи діяльності світового скаутського руху, спираються на методологічні та ідейні засади скаутингу, які визначені Конституцією Всесвітньої організації скаутського руху. Однією з таких організацій є Всеукраїнська Молодіжна Громадська Організація «Національна Організація Скаутів України».

своїй діяльності ВМГО «НОСУ» керується базовими документами Всесвітньої організації Скаутського руху, оскільки є

повноправним членом даної організації, та використовує у своїй діяльності виховну скаутську систему, яка у міжнародній практиці називається «скаутський метод» та складається з декількох взаємопов'язаних елементів: Закон і Обіцянка, навчання через справу, командна система, символічна основа, особистісний прогрес, життя в гармонії з природою; підтримка з боку дорослих.

Ці елементи тісно пов'язані між собою, складають змістовну частину програм розвитку особистісного потенціалу у скаутських громадських об'єднаннях, функціонують як система, що забезпечує особистості багате за змістом і за формою активне середовище пізнання світу і себе в цьому світі. Важливо наголосити, що скаутинг враховує характерні особливості розвитку, потреби і інтереси особистості.

Проведений нами у 2015 році контент-аналіз програм діяльності осередків ВМГО «НОСУ» дозволив констатувати, що пропозиції та завдання об'єднань побудовані на одній й ті ж самій системі цінностей, враховують компоненти скаутського методу. Завдяки різноманітним видам діяльності (ігри, проекти, життя на природі, здобуття практичних навичок зі своїми друзями в колективі, тощо), створюється стимул, необхідний для того, щоб особистість гармонійно розвивалася. Однак, гостро стояло питання уніфікації, осмислення та розробки універсальної національної програми особистісного розвитку потенціалу в скаутських громадських об'єднаннях. Аналіз програм скаутських громадських об'єднань вказав на деяку їх неузгодженість, власну інтерпретацію використання елементів скаутського методу, розбіжність у врахуванні вікових особливостей скаутів, вибіркоче використання елементів скаутського методу.

Актуальним було і питання пошуку такого шляху, який би об'єднав всіх скаутів України навколо найважливіших сутнісних елементів, які збігаються в різних культурах і в потребах молодих людей.

Тому саме з цією метою в 2014 році на Звітній Конференції ВМГО «НОСУ» було прийнято рішення створити робочу групу по розробці Національної молодіжної програми ВМГО «НОСУ», до складу якої ввійшов автор даної статті.

Група розпочала свою роботу з вивчення досвіду скаутських громадських об'єднань, які діють на території України, відібрала найрезультативніші елементи виховних програм для поєднання їх у єдину цілісну програму розвитку особистісного потенціалу, яка була б розрахована на декілька років і охоплювала розвиток особистості дитини з моменту вступу в організацію і до дорослого віку.

Національна Молодіжна Програма ВМГО «НОСУ» (далі Програма) – адаптований до потреб і сподівань молодих людей сучасного покоління України єдиний комплект документів «НОСУ», заснований на прийнятих 32-ю Всесвітньою Скаутською Конференцією принципах світової програмної політики Всесвітньої Організації Скаутського Руху (ВОСР), і описує сукупність того, що молоді люди роблять в Скаутингу

(діяльність), *яким чином* це робиться (застосування Скаутського методу), і причини, *чому* це робиться (цілі). (Таб.1).

Таблиця 1

Структура змісту молодіжної програми ВМГО «НОСУ»

1. Діяльність	2. Застосування Скаутського методу	3. Освітні цілі
Діяльність підлітків і молоді та весь досвід і ситуації, як організовані так і спонтанні	Реалізація, впровадження Скаутського методу	Призначення скаутингу, освітні цілі та завдання ВМГО «НОСУ»
Збори патрулів, гуртів; задача вимог до спеціалізацій та спеціальностей; таборування об'єднань, проекти соціального служіння в громаді; змагання, ігри	Скаутські Обіцянка і Закон; навчання через практику; система малих груп; символічна основа; особистісний прогрес, життя на природі, підтримка дорослих	Обов'язок перед Богом, Обов'язок перед іншими, Обов'язок перед самим собою

Розглянемо докладніше складові структури Програми ВМГО «НОСУ».

Діяльність та можливості для навчання у ВМГО «НОСУ».

Програма ВМГО «НОСУ» включає в себе всі можливості навчання, які існують в скаутингу: табори і життя на природі, соціальне служіння і проекти для суспільного розвитку, досягнення прогресивних цілей або стандартів, які виражаються в нашивках, шевронах та знаках, ігри, церемонії, життя в патрулі або загоні тощо. Можливості для навчання – це ситуації, в яких підлітки проявляють свій потенціал, щоб накопичувати, застосовувати та розвивати знання, вміння і навички, які допоможуть їм сформувати свій характер. Програма, не описує діяльність як таку, вона розкриває можливості для навчання, які пропонує діяльність, спираючись на фундаментальні положення Скаутингу і загальні цінності. Вона не створює умови для однакового досвід для всіх молодих людей; вона створює можливості для індивідуального розвитку особистості, відповідно до її здібностей в навчанні, досвіду (компетентностей), віковим особливостям розвитку і потребам. Молодіжна програма ВМГО «НОСУ» пропонує всебічні можливості для того, щоб розвивати всі сфери особистісного потенціалу підлітків.

Застосування скаутського методу. Скаутинг ґрунтується на концепції самоосвіти. Це означає, що кожен молодий член ВМГО «НОСУ» є унікальною особистістю, яка повинна відповідати за свій власний розвиток. Підліток – головний суб'єкт в освітньому процесі. Скаутський метод – це структурна основа скаутингу, яка розроблена, щоб вести і надихати кожную молоду особу на шляху особистісного розвитку.

Скаутський Метод – освітня система Скаутингу – часто описується як система прогресивного самоосвіти. Він складається з групи

взаємозалежних елементів, що утворюють єдине ціле для досягнення призначення Скаутингу. Ось чому слово «метод» використовується в однині, а не в множині. Кожен з елементів має освітню функцію і доповнює вплив іншого. Всі елементи необхідні, щоб система функціонувала як єдине ціле, і повинні бути використані за призначенням і принципами Скаутингу. Скаутський Метод складається з Закону і Обіцянки, навчання через справу, командна система, символічна основа, особистісний прогрес, життя в гармонії з природою; підтримка з боку дорослих.

Освітні цілі і призначення молодіжної програми ВМГО «НОСУ». Молодіжна програма – створена для виконання важливих завдань, таких як розвиток молодих людей для реалізації ними свого повного фізичного, інтелектуального, емоційного, соціального та духовного потенціалу як особистостей, як відповідальних громадян та членів своїх місцевих, національних і міжнародних співтовариств. Отже, Програма – це засіб, за допомогою якого ВМГО «НОСУ» робить внесок в розширення повноважень незалежних особистостей і в цілісний розвиток активних мислячих громадян своєї країни.

Програма розвитку особистісного потенціалу підлітків в ВМГО «НОСУ» будується із врахуванням прагнення особистості зробити все, щоб бути: вільною і сумлінною людиною з добродішними думками і чесним серцем, з сильною волею, відповідальністю і самостійністю, з особистою точкою зору, з умінням дотримуватись обіцяного; людиною, готовою служити іншим людям, яка бере участь у суспільному житті, захищає права інших, є прихильником справедливості і миру, цінує чужу працю, будує сімейне життя на любові, поводить гідно і поважає гідність інших людей; творчою людиною, яка залишає після себе світ кращим, прагне до цілісності світосприйняття, постійно навчається, шукає недосліджені галузі, виконує добре свою роботу; духовною людиною, яка прагне зрозуміти духовний компонент сенсу життя, відкриває своє серце перед Богом, живе у своїй вірі з радістю, зробивши частиною свого життя, відкрита до діалогу та порозуміння, поважає релігійні почуття інших людей [3].

Під час розробки Програми робоча група керувалась ключовими принципами, які застосовуються при розробці програм скаутськими організаціями, членами Всесвітньої Організації Скаутського Руху [1]. А саме:

Програма повинна бути *сфокусована на молодих людях*: створюватися самими молодими людьми, а не для них. Проектування і реалізація програми базуються на активній участі молодих людей, на їх саморозвитку.

Програма повинна бути *освітньою*, оскільки скаутинг – це рух неформальної освіти. Через систему прогресивного розвитку необхідно забезпечувати молодим людям можливість повністю розкритися як особистостям і увійти в реальний світ. Допомогти молодим людям в

освоєнні ними найважливіших ключових компетентностей (умінь для життя). Нести цінність освіти, що буде підтверджуватись успішним розвитком і реалізованими життєвими планами членів ВМГО «НОСУ».

Формувати активних громадян: Програма повинна створювати для молодих людей можливості навчання, щоб вони ставали активними громадянами своїх спільнот і ставали відповідальними лідерами сьогодні і завтра (співтовариство односторонців). Програма повинна наділяти молодих людей повноваженнями, щоб ними у ВМГО «НОСУ» (від патруля до вищих органів), так і в суспільстві поза скаутингу, приймалися самостійні рішення. Молодіжна програма – перетворює молодих людей в активних громадян, спершу в своєму об'єднанні, а потім в співтоваристві.

Бути адаптованою до місцевих умов з дотриманням фундаментальних положень Скаутингу, не змінюючи сутність елементів або принципів. Програма повинна підтримувати розумний баланс між встановленими цінностями і мінливими факторами розвитку світу.

Бути сучасною і актуальною: Програма повинна враховувати і осмислювати новітні освітні практики, повинна включати в себе різноманіття культурних, соціальних, політичних і економічних змін які відбуваються в країні, а також відображати і підтримувати потреби і інтереси молодих людей, як сьогодні, так і в найближчому майбутньому.

Бути відкритою для всіх: Молодіжна програма повинна відповідати потребам всіх молодих людей. Програма повинна розроблятися з необхідною гнучкістю, щоб бути адаптованою до культури, суспільних відносин, расовими особливостями, релігійному різноманіттю і гендерним складом країни. Також вона повинна бути орієнтована на людей з обмеженими можливостями.

Бути привабливою, з сучасними викликами і бути значущою для учасників: Програма повинна бути захоплюючою в своєму призначенні; вона повинна кидати виклик можливостям молодих людей і бути орієнтованою на їх інтереси. Що ми просуваємо в Скаутинг, так це можливості навчання для молодих людей, і цей процес супроводжується дорослими, а створюються можливості у співпраці дорослих і молодих людей. Можливості навчання – це не випадкова діяльність, вони повинні бути складовою частиною структурованої освітньої моделі, яка веде молодих людей до отримання значимого для них і задовольняє їх досвіду.

Отже, проведений аналіз дозволяє стверджувати, що підходи до розробки та змісту програми розвитку особистісного потенціалу підлітків

ВМГО «НОСУ» дають можливість створювати таке середовище, в якому, створюється стимул, необхідний для того, щоб особистість підлітків гармонійно розвивалася. А принципи до підготовки програми розвитку дозволяють комплексно підійти до вирішення завдання гармонійного розвитку особистісного потенціалу скаута. Адже розвинений потенціал молодих людей, незалежних особистостей і активних глобально мислячих громадян це важливий аспект для розвитку спільноти та країни в цілому.

Список використаної літератури

Всемирная Скаутская политика «Молодежная программа». Всемирное Скаутское Бюро. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.scout.org/sites/default/files/library_files/YouthProgrammePolicy_ru.pdf **2. Соціальна педагогіка** : навч. посібник / [О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, Т. Г. Веретенко]; за ред. О. В. Безпалько. – К. : Академвидав, 2013. – 312 с. **3. Справочное** пособие для лидеров возрастной группы скаутов: метод. пособие / [б/а] – Краснокаменка : Региональное Бюро Евразии Всемирного Скаутского Бюро, 2004. – 245 с.

Сапіга С. В. Програма розвитку особистісного потенціалу підлітків Національної Організації Скаутів України

У статті здійснено аналіз понять особистісний потенціал, розвиток особистісного потенціалу, скаутські громадські об'єднання. Розкрито роль скаутських громадських об'єднань у становленні та розвитку особистісного потенціалу підлітків та молоді. Представлено сутнісні характеристики виховної скаутської системи – «скаутський метод» та розглянуті її складові: закон і обіцянка, навчання через справу, командна система, символічна основа, особистісний прогрес, життя в гармонії з природою, підтримка з боку дорослих.

Проаналізовано програми скаутських громадських об'єднань, та виявлені їх особливості – неузгодженість, власна інтерпретація використання елементів скаутського методу, розбіжність у врахуванні вікових особливостей скаутів, вибіркоче використання елементів скаутського методу.

Проаналізовано підходи до структури та змісту Національної Молодіжної Програми Національної Організації Скаутів України. Розкрито діяльність та можливості для навчання підлітків та молоді у даному громадському об'єднанні, застосування скаутського методу, освітні цілі та призначення Національної Молодіжної Програми.

Схарактеризовано принципи, які застосовувались для розробки Національної Молодіжної Програми Національної Організації Скаутів України.

Ключові слова: особистісний потенціал, скаутинг, скаутські громадські об'єднання, скаутський метод, Національна Молодіжна Програма, структура та принципи молодіжної програми.

Сапіга С. В. Программа развития личностного потенциала подростков Национальной Организации Скаутов Украины.

В статье осуществлен анализ понятий личностный потенциал, развитие личностного потенциала, скаутские общественные объединения. Раскрыта роль скаутских общественных объединений в становлении и развитии личностного потенциала подростков и молодежи. Представлены существенные характеристики воспитательной скаутской системы – «скаутский метод» и рассмотрены ее

составляющие: закон и обещание, обучение через дело, командная система, символическая основа, личностный прогресс, жизнь в гармонии с природой, поддержка со стороны взрослых.

Проанализированы программы скаутских общественных объединений, и выявлены их особенности – несогласованность, собственная интерпретация использования элементов скаутского метода, расхождение в учете возрастных особенностей скаутов, выборочное использование элементов скаутского метода.

Проанализированы подходы к структуре и содержанию Национальной Молодежной Программы Национальной Организации Скаутов Украины. Раскрыта деятельность и возможности для обучения подростков и молодежи в данном общественном объединении, применение скаутского метода, образовательные цели и назначения Национальной Молодежной Программы.

Охарактеризованы принципы, которые применялись для разработки Национальной Молодежной Программы Национальной Организации Скаутов Украины.

Ключевые слова: личностный потенциал, скаутинг, скаутские общественные объединения, скаутский метод, Национальная Молодежная Программа, структура и принципы молодежной программы.

Sapiha S. The Program of Development of Personal Potential of Teenagers of National Organization of the Scouts of Ukraine

The article analyzes the concepts of personal potential, the development of personal potential and scout non-governmental organizations. It was uncovered the role of scout non-governmental organizations in the development of personal potential of adolescents and youth; The essential characteristics of the educational system of Scouting are presented "scout method" and its components are considered: the law and promise, learning through the case, the command system, the symbolic basis, personal progress, life in harmony with nature; support from adults.

The programs of scout non-governmental organizations and they features are revealed - inconsistency, own interpretation of using elements of the Scout method, the difference in age-appropriate scouts, selective use of the elements of the Scout method.

The program of scout non-governmental organizations and their revealed features - inconsistency own interpretation using elements of the Scout method, the difference in age-appropriate scouts, selective use of the elements of the Scout method are analyzed. The approaches to the structure and content of the National Youth Program National Organization of Scouts of Ukraine are analyzed.

The performance of disclosed activities and learning opportunities for adolescents and young people in the public association, the application of the Scout method, educational goals and purpose of the National Youth Program are opened. The principles that were applied to the development of the

National Youth Program National Organization of Scouts of Ukraine were described.

Key words: personal potential, scouting, scout non-governmental organizations, Scout method, a national youth program, structure and principles of the youth program.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2016 р.

Прийнято до друку 25.03.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.

УДК 37.013.42

Я. І. Юрків

МЕТОДИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї

Як відомо, Україна сьогодні переживає часи політичної й економічної нестабільності. Та поряд з цим, вона велика незалежна європейська країна, що розвивається. Тому в нашій державі актуальним являється проблема розвитку принципів гуманних міжособистісних відносин. Та, нажаль, в сучасному суспільстві нас всюди застає насильство. Ним активно «пригощає» телебачення, сучасні літературні опуси рідко обходяться без принизливих і жорстоких сцен, ми самі часто стаємо свідками, а то й учасниками хамської поведінки на вулиці. Хвиля насильства не минає ні мегаполіси, ні забуті Богом провінційні куточки. Та що найстрашніше, навіть в сім'ї людина тепер не може знайти захисту, бо найпоширенішим стає домашнє насильство. Більш ніж мільйон виїздів на рік здійснюють працівники міліції в сім'ї, що стикаються з насильством, для встановлення правопорядку. Батьки б'ють та знущаються над власними дітьми.

Науковці, психологи, соціальні педагоги і працівники, юристи звертаються до теми насильства. Актуальними являються теорії ненасильства М. Ганді, Г. Сковороди, Л. Толстого та ін., котрі орієнтовані на розвиток кращих людських якостей. Ідеї ненасильства відображались в педагогічній практиці Ш. Амонашвілі, Є. Ільїна, А. Макаренка, В. Шаталова та ін. До сучасних дослідників, які займаються попередженням насильства над дітьми можна віднести: Т. Алексєнко, О. Безпалько, З. Білоусову, В. Бондаровську, Г. Голованову, І. Зверєву, Н. Максимову, А. Мудрика, Л. Коваль, Т. Сафонова, С. Хлебик, О. Черепанову та ін. Умови ефективного вирішення проблеми попередження насильства дітей у сім'ї розробляли Н. Асанова, Д. Доммінней, В. Колков, Е. Цимбал, І. Кон, В. Нагаєв, О. Романова, Н. Курасова та ін.